

Rigsarkivet

1010

Forsvarets Arkiver (FOARK)
Besættelsestidssamlingen

-
Besættelsestidens personalia

114

8004106631

5-25-03-5

- Kontreadmiral K. Lundsteens
Rapport

af Søværnets forhold 29/8 1943 -
5/5 1945.

Må åhnes 1995.

118/1976

Kontreadmiral K. Lundsteen.

med miles beley

TIL TJENESTEBRUG.

- 1) *Svitzke flotille*
- 2) *Prom (Horsminde)*
- 3) *FVV*

Sammentrængt fremstilling af søværnets forhold i tidsrummet efter 29 aug 1943 til 5 maj 1945.

I. Indledning.

Efter løsladelsen den 22 okt 1943 af det den 29 aug af tyskerne internerede personel blev for søværnets vedkommende alt værnepligtigt mandskab samt alle reservebefalingsmænd, der fremsatte ønske herom, hjemsendt.

Ved løsladelsen måtte alle officerer underskrive en tysk erklæring om, at de var gjort bekendt med, at geninternering ville blive følgen, såfremt danske officerer modarbejdede tyske interesser.

Blandt søværnets tilbageværende faste personel - en del var som bekendt undsluppet til Sverige hovedsagelig med forskellige danske minestrygere og bevogtningsfartøjer, medens enkelte søofficerer i forbindelse med officerer af hæren var sendt til Sverige for løsning af særlige opgaver - var meningerne noget delte om, hvorledes man burde forholde sig overfor den nu foreliggende særegne og vanskelige situation.

En beskeden minoritet støttede et af hæren fremsat forslag om at overføre alt fast militært personel til Sverige for der at danne et ekspeditionskorps, medens den langt overvejende del mente, at indsatsen fortrinsvis måtte ydes i Danmark eller i udlandet på de allieredes side.

Søværnskommandoen indtog det sidste standpunkt, idet man dog var indforstået med at afgive et mindre kontingent befalingsmænd til det omhandlede korps, men iøvrigt måtte være primært interesseret i, at et rimeligt antal af søværnets befalingsmænd overførtes til England for at forrette krigstjeneste i den engelske flåde eller luftvåben.

Ved en forhandling i midten af november 1943 mellem repræsentanter fra det politiske 9-mands udvalg og værnscheferne blev evakueringsplanen definitivt opgivet, og det blev i

stedet besluttet, at der skulle søges opstillet en mindre ekspeditionsstyrke i Sverige med et begrænset antal befalingsmand som grundstamme, medens hovedparten af værnens befalingsmænd skulle forblive i Danmark, dog således, at der skulle træffes foranstaltninger til som yderste nødudvej at overføre samtlige befalingsmænd til Sverige.

Det skal allerede her anføres, at der ved kapitulationen i 1945 foruden brigadens maritime stabschef, kommandør Kjølson, indgik ca. 60 befalingsmænd af søværnet i den danske brigade, heraf ca. 40 befalingsmænd i den til brigaden knyttede flotille, (de den 29 aug til Sverige undslupne minestrygere, bevogtningsfartøjer suppleret med diverse transportskibe), hvorved må erindres, at brigaden var opsamlingssted også for det af søværnets personel, der efterhånden måtte søge til Sverige, og at 22 søofficerer forrettede aktiv tjeneste i den engelske flåde, herunder flådens luftvåben samt i SHARP, ligesom besætninger, 30 befalingsmænd og menige, til 2 minestrygere via Sverige var sendt til England, hvor de ved krigsafslutningen var under uddannelse.

Under hensyn bl.a. til den tyske trusel om geninternering organiserede søværnskommandoen en alarmeringstjeneste, således at søværnets befalingsmandspersonel m.fl. i tide kunne advares og gives anvisninger udenom telefonnettet.

Endvidere blev søværnets yngre i København bosatte personel formeret i en marinestyrke, der efter søværnskommandoens ordre skulle kunne mobiliseres på frihavnsområdet, og som man påregtede bevæbnet fra et våbenlager, der vidstes at ligge ved "Industrisyndikatet"; et lager, som det iøvrigt senere viste sig, at talrige modstandsgrupper håbede at komme i besiddelse af.

Da personellet senere indordnedes i modstandsbevægelsens formationer, ophævedes denne styrke.

Det blev indenfor søværnet overvejet at etablere en "P-ordning" på grundlag af hjemsendte, velbedømte værnepligtige, men tanken blev opgivet som mindre realistisk.

Som konsekvens af den på mødet med 9-mands udvalget fattede beslutning om at forberede alt befalingsmandspersonels evakuering til Sverige i nødstilfælde overdrog søværnets ledelse til kommandørkaptajn Bangsbøll (senere afdød), at tilrettelægge den hertil fornødne søtransport.

Den endelige plan gik ud på, at personellet skulle

søge frem med visse forberedte optagesteder, hvorfra den videre transport skulle udføres ved de allerede eksisterende illegale ruter, suppleret med enkelte marinebemandede fartøjer.

Nødruter fra Fyn til Sjælland var forberedt udenom Nyborg-Korsør.

Efterhånden mistede planen aktualitet, men Bangsbøll og hans hjælpere erhvervede et indgående kendskab til samtlige forbindelsesmuligheder med Sverige, til tysk kystbevogtningstjenestes organisation og til kystbefolkningens indstilling, af uvurderlig værdi ved den gradvise omlægning til en omfattende "maritim transporttjeneste".

For at bevare en vis kontrol med søværnets elever - kadetter og mathelever - oprettedes for kadetterne et "navigationskursus" i lokaler, der velvilligst var stillet til rådighed af "Handelshøjskolen", medens matheleverne søgtes samlet i to ungdomslejre, som arbejdsministeriet havde stillet til rådighed ved Sorø.

Efter afsluttede eksaminer forsommeren 1944 blev det omhandlede navigationskursus nedlagt af sikkerhedsmæssige grunde.

De to ungdomslejre, hvis ledere havde anvisning på at søge kontakt med den lokale modstandsbevægelse, blev evakueret som følge af, at Schalburgfolk efter en våbentransport til den ene lejr i oktober 1944 besatte denne og arresterede lejrlederen - artillerikvartermester E. Frandsen - med flere.

Søværnets ledelse søgte iøvrigt tidligt efter inter-neringens ophør at få nærmere kontakt med modstandsbevægelsen, og der førtes i oktober-november 1943 en del samtaler med bl.a. overløbe Mikkelson, ingeniør Erling Foss, redaktør Stig Jensen, redaktør Schock og professor Huusfeldt.

Startvanskelighederne var imidlertid store, og samarbejdet kom først ind i fastere former efter at sagen havde været gennemgået på et møde i professor Huusfeldts hjem den 6/12 1943.

I forhandlingerne deltog Frode Jakobsen og Huusfeldt for modstandsbevægelsen, haren repræsenteredes af daværende kaptajn Højland-Christensen, medens kommandørkaptajnerne Dahl og Lundsteen mødte for søværnet.

Det blev fra modstandsbevægelsens repræsentanter fremhævet, at man var interesseret i et samarbejde med haren og

søværnet, men måtte fastholde som en ufravigelig forudsætning, at formålet klart måtte være bekæmpelsen af den tyske besættelsesmagt, og at ledelsen måtte ligge hos frihedsrådet indtil Kongen frit kunne danne en regering.

Muus Dec 1943 | Efter nogle dages overvejelse blev det meddelt Frode Jacobsen at søværnet ville være villig til at samarbejde efter de optrukne retningslinier.

Omkring nytårsskiftet 1943/44 fandt et møde sted mellem major Flemming Muus og kommandørkaptajn Lundsteen og orlogskaptajn Nyholm. Under mødet, der nærmest havde karakter af en præsentation, gav Muus udtryk for, at det nu hastede meget stærkt med modstandsstyrkernes opbygning.

II. Organisatoriske forhold o.l.

Da det måtte være klart, at det således etablerede samarbejde med modstandsbevægelsen ikke direkte ville kunne ledes fra marineministeriet, der fortsatte sin virksomhed med rent forvaltningsmæssige opgaver efter 29/8 med viceadmiral Vedel som direktør og dermed medlem af departementscheffsstyret. Viceadmiralen nedsatte derfor i begyndelsen af 1944 en "stab under jorden" med den opgave, efter de af viceadmiralen angivne eller godkendte retningslinier, at formidle dette samarbejde samt organisere og varetage den daglige ledelse af søværnets arbejde i tilknytning til modstandsbevægelsen.

Staben, der antog dæknavnet "Elverhøj", sammensattes som følger:

Kommandørkaptajn Lundsteen (leder, medlem af K-udvalget)

Kommandørkaptajn E. Dahl - efter dennes udsendelse til England for forhandling med engelske marinemyndigheder -

Kommandør S.W. Frandsen (forbindelsesofficer til organisationen "Ring", fremskaffelse af mødesteder, kontakttelefoner, legitimationskort, befordringsmidler, skibsfartssager m.m.)

Orlogskaptajn H. Nyholm indtil arrestationen i oktober 1944 (aktivering og fordeling af personel, forbindelsesled til hæren og den militære efterretningstjeneste, økonomi m.m.)

Orlogskaptajn E. Rasmussen (medlem af M-udvalget, søfartsanliggender, overtog Nyholms opgaver efter dennes arrestation)

Kaptajnløjtnant Ohlsson (kontakt til søværnets personel, efter orlogskaptajn Clausens arrestation i begyndelsen af 1945, leder af afsnit I Københavns havneområde).

Translatør P. Prom lærer ved søofficersskolen (postmester, leder af den "maritime transporttjeneste" vest for Sundet, forbindelse med våbenmodtagelsesorganisationen).

Til varetagelse af søværnets interesser i Sverige og i allieret udland virkede (fra 9/9 1943) orlogskaptajn (kommandør) P.A. Mørch i Stockholm i nøje samarbejde med oberstløjtnant (generalmajor) E. Nordentoft og kaptajn Gyth, sidstnævnte i London knyttet til SHAEF, og i snævraste arbejdskontakt med frihedsrådets repræsentanter i Stockholm, nemlig Erling Foss og Ebbe Munk.

I England blev iøvrigt søværnets løbende interesser varetaget af den derværende danske marineattaché, kommandørkaptajn (kommandør) P. Lembeke samt af orlogskaptajn (kommandør) J. Jegstrup, der var tjenstgørende i SHAEFs stab i London.

"Elverhøj" holdt med enkelte afbrydelser praktisk talt møde dagligt i forskellige lejligheder. Der disponeredes iøvrigt over 2 selvmøblerede lejligheder, hvoraf den ene i Dronningegården, hvor kontakttelefon var etableret, blev beslaglagt af tysk politi.

"Elverhøj" gik straks i gang med at aktivere den del af personellet, der skønnedes egnet, men endnu ikke på eget initiativ havde fundet ind i modstandsbevægelsens rækker, og der tilrettelagdes kursus i betjening af maskinpistoler og håndgranater, i gadekamptaktik og "illegal kultur".

Denne uddannelse var henlagt til Søkvæsthuset i Overgaden, hvor en tysk vagtstyrke var indkvarteret i Kælderen^{x)} - et naboskab, der forløb gnidningsløst.

Med hensyn til personellets anvendelse i modstandsarbejdet indtog søværnets ledelse det principielle standpunkt,

X) Fra beboere i Sphaersthøstet oplyst, at der i kælderen blev
effeuleret et stort ansættelsesbad, formentlig en meldecentral

J. Fliesen

Dec. 1946: Omsøgt. Hørns oplysninger: Meldecentralen var indrettet til mannestation, 8-section, hvis den måtte flytte fra Genesgade. Da den efter 29. aug. 1943 blev besat af tyskerne, indrettedes en meldecentral på bygningen Søjern.

at deltagelsen måtte hvile på frivillighedens grund og helst indenfor den organiserede modstandsbevægelses eksisterende organer.

Iøvrigt anvendtes af sikkerhedsmæssige grunde den videst mulige decentralisering ved personelletts rekruttering, idet opgaven delegeredes ud til særligt instrueret nøglepersonel.

Kort efter årsskiftet 1943/44 blev orlogskaptajn (kommandør) S.Greve stationeret i Århus - ansat ved ordenspolitikommandoen for Jylland-Fyn - for at være til assistance i maritime spørgsmål. Greve havde endvidere bl.a. i opdrag i forbindelse med modstandsbevægelsen, lokale politihavne- og toldmyndigheder, samt de nedenfor omtalte udstationerede søofficerer, at forberede anvendelsen af forhåndenværende skibs- og fartøjsmateriel ved invasion eller tysk sammenbrud.

I marts 1944 blev Greve arresteret af Gestapo, hvorefter kommandør (afd. kontreadmiral) B.Andersen under betegnelsen "den kongebå" blev knyttet til modstandsbevægelsens jyllandsledelse som maritim rådgiver og leder af maritim virksomhed i Jylland-Fyn.

I overensstemmelse med engelsk ønske udstationeredes i de første måneder af 1944 et antal søofficerer i følgende af landets vigtigere havne:

<u>Aalborg</u>	orlogskaptajn (kommandør) A.Arendrup
<u>Århus</u>	orlogskaptajn (kommandør) J.A.Schou
<u>Esbjerg</u>	kommandørkaptajn E.Foss - senere arresteret af Gestapo
<u>Kolding</u>	orlogskaptajn (kommandørkaptajn) P.T.Krøyer
<u>Sønderborg</u>	søløjtnant (orlogskaptajn) M.Michelsen
<u>Odense</u>	orlogskaptajn (afd.kommandørkaptajn) Ernst
<u>Nyborg</u>	kaptajnløjtnant (orlogskaptajn) Just Rasmussen
<u>Korsør</u>	søløjtnant Hildahl (efteråret 1944 arresteret og dræbt af Gestapo)
	derefter
	søløjtnant (kommandørkaptajn) P.Holm
<u>Helsingør</u>	kaptajnløjtnant (kommandørkaptajn) J.Westrup senere byleder i Helsingør.

Endvidere blev orlogskaptajn (oberst i flyvevåbnet) O.Petersen tilknyttet sjællandsledelsen som maritim rådgiver og kaptajnløjtnant (oberstløjtnant i flyvevåbnet) Bistrup stil-

let til rådighed for amtsledelsen på Lolland-Falster.

De pågældende havde som opgave, at søge kontakt med lokal modstandsbevægelse, at skaffe sig indgående kendskab til havnen og havneinstallationer og følge al maritim virksomhed, at konstatere tyske forberedelser til ødelæggelse af havn eller skibe og i forbindelse med modstandsbevægelsen at træffe foranstaltninger herimod, samt at tilrettelægge formålstjenlige dispositioner for det forhåndenværende skibs- og fartøjsmateriels anvendelse ved eventuel invasion og i så tilfælde stille sig til rådighed for allierede myndigheder.

Da udviklingen og de stadig voksende styrker landet over gjorde det ønskeligt at skabe et samlende organ, nedsatte frihedsrådet i begyndelsen af 1944 et såkaldt "militarudvalg" (M-udvalget) med hovedopgave at forestå den videre opbygning af de militære styrker (sammensætning: Stig Jensen, S. Wagner, J. Staffeldt, Højland-Christensen samt E. Rasmussen som søværnets repræsentant)

Udvalget var etableret og havde bestået i nogen tid, da E. Rasmussen blev medlem.

I M-udvalgets funktionsperiode gennemførtes den opdeling i regionen med underinddeling i amts-, by- og afsnitsledelser, der i det væsentlige bestod indtil 5 maj 1945.

I maj 1944 gennemgik medlemmer af søværnets stab med Frode Jakobsen et af denne fra Sverige medbragt udkast til en operationsbefaling fra SHAEF for de danske styrker.

Udkastet blev med delvis imødekommeelse af nogle fra dansk side ønskede principielle ændringer, specielt vedrørende kommandoføring og styrkernes opgaver, udstedt som SHAEFs operationsordre nr. 1 af 14 jun 1944 - og udgjorde derefter grundlaget for modstandsstyrkernes organisation og videre udbygning.

Efter forskellige forhandlinger afløstes i begyndelsen af august 1944 M-udvalget af "kommandoudvalget" (K-udvalget) som centralledelse under frihedsrådet af de militære modstandsstyrker.

Medlemmer af K-udvalget blev:

Mogens Fog	}	repræsenterede frihedsrådet
Frode Jakobsen		
Kaptajn Hjalff		hærens repræsentant
Kommandørkaptajn Lundsteen		søværnets repræsentant
S. Wagner	}	forbindelsesled med styrkerne henholdsvis øst og vest for Storebælt.
Kaptajn Ahnfeldt-		
Møllerup		

Politikommisær Holten tiltrådte udvalget efter politiets opløsning 19 sep 1944.

Desuden deltog major F. Muus i en del af udvalgets møder i de første måneder og dennes afløser Ole Lippmann fra feb 1945.

K-udvalget havde til opgave, som øverste danske kommandoinstans, at forestå opbygningen af de militære modstandsstyrker efter de i operationsordren af 14 jun angivne retningslinier, og at fordele de til rådighed værende våben.

Opgaven var således klart afgrænset til det militære område.

Udvalget havde ingen formand, men Mogens Fog og senere Frode Jakobsen varetog hvervet som ordstyrer.

Møder afholdtes efter behov og selvsagt under iagttagelse af fornødne sikkerhedsforanstaltninger : praktisk talt hver gang på nyt sted, der såfremt tid og sted ikke var aftalt meddeltes over kontakttелефон i kode.

Udvalgets forhandlinger fandt sted i en rolig og saglig atmosfære.

Kontrollen med de væbnede styrker, deres opbygning og bevåbning, førtes hovedsagelig på grundlag af de gennem de 2 forbindelsesofficerer tilvejetragte oplysninger.

Periodevis udarbejdedes styrkelister med oversigter over disponible våben.

I nogle tilfælde voldte besættelsen af ledende stillinger lokal utilfredshed og uro (militær contra civil ledelse), hvilket gav anledning til ret langvarige drøftelser i udvalget. Der opnåedes dog altid enighed og uoverensstemmelserne blev bilagt ved forbindelsesofficerernes påfølgende mægling.

En særlig hurtig og energisk indsats udøvedes af ud-

valget i de tilfælde, hvor lokalledelser blev revet op, som f.eks. i februar 1944, da københavnsledelsen blev arresteret af Gestapo.

Våbenmangelen voldte alvorlig bekymring og forårsagede stigende utålmodighed hos styrkerne; først i 1945 ankom våben og ammunition i tilfredsstillende tempo og mængde.

I september 1944 forespurgte frihedsrådet om K-udvalgets stilling til et af SHAEF fremsat ønske om at lade designere en øverstkommanderende, som i tilfælde af større kamphandling på dansk område og på meddelelse fra England skulle overtage kommandoen over de organiserede danske modstandsstyrker.

Frihedsrådet pegede i denne forbindelse på general Gørtz.

I erkendelse af at der meget vel kunne indtræffe forhold, hvor effektiv kommando kun vanskeligt kunne udøves af et kollektivt organ som K-udvalget, kunne udvalget give sin tilslutning til forslaget om ansættelsen af en designeret øverstkommanderende og kunne tiltræde, at henvendelse herom rettedes til general Gørtz, alt forudsat at det klart blev præciseret, at K-udvalgets virksomhed fortsatte uændret, indtil den designerede chef trådte i funktion.

Under mødet cirkulerede et af Frode Jakobsen medbragt udkast til skrivelse fra frihedsrådet til general Gørtz; skrivelsen svarede i hovedsagen til den senere mellem frihedsrådet og generalen indgåede overenskomst og gav ikke anledning til særlige kommentarer fra udvalget.

Det bemærkes, at søværnets repræsentant forinden mødet af viceadmiral Vedel var orienteret om, at denne ikke ønskede at komme i betragtning, idet opgavens udpræget hærbetonede karakter måtte gøre det sagligt rigtigt at hærchefen besatte stillingen.

Den 6 okt 1944 tiltrådte general Gørtz som designeret øverstkommanderende og nogen tid senere deltog generalen i et møde i K-udvalget, hvor generalen klarlagde sine overvejelser vedrørende modstandsstyrkernes anvendelse under forskellige alternativer. Generalens synspunkter faldt i alt væsentligt sammen med udvalgets og blev taget til efterretning.

K-udvalgets arbejde fortsatte iøvrigt uforandret som tidligere med udstedelse af ordrer og direktiver m.m..

Den 27 feb 1945 modtoges SHAEFs "forholdsordre nr. 2" til erstatning af den tidligere modtagne operationsbefaling.

Fra de sidste dage i april 1945 holdt udvalget daglige møder og den 1 maj udsendtes dets sidste direktiv, der navnlig tog sigte på den kapitulationssituation, der kom til at foreligge natten mellem den 4 og 5 maj.

Den 5 maj henlagde K-udvalget virksomheden til det på bryggeriet "Stjernen" oprettede hovedkvarter. Samme dag tiltrådte søværnets repræsentant tjeneste i søværnskommandoen og deltog derefter ikke yderligere i udvalgets arbejde.

Det må ved en objektiv vurdering erkendes, at K-udvalgets oprettelse var en både klog og smidig løsning på et særegent problem.

Under de vanskeligste forhold gennemførte udvalget den påkrævede koordination og opretholdt frem til kapitulationen fornødent sammenhold og rimelig disciplin, ligesom udvalget på fortrinlig måde bidrog til at udjævne de gnidninger, der selvsagt måtte opstå indenfor så uegalt sammensatte styrker.

III

Med hensyn til de opgaver, som indenfor modstandsbevægelsens rammer særligt kom til at påhvile søværnet, skal følgende anføres:

Sarforanstaltninger vedrørende skibe og havne.--

Da det var naturligt, at søværnet særligt interesserede sig for spørgsmål, der angik skibsfart, havne, skibsvarfter o.l., udsendtes som tidligere nævnt i løbet af de første måneder af 1944 et antal søofficerer til de større provinshavnebyer m.v. med de ligeledes tidligere anførte opgaver, ligesom en søofficer, orlogskaptajn (afd.kommandørkaptajn) B.Clausen, indgik i københavnsledelsen med henblik bl.a. på varetagelsen af maritime interesser i Københavns havn.

Endvidere indrulleredes en del af søværnets personel i kystpolitiet, idet man fandt det formålstjenligt på denne måde at fordele maritimt personel langs kysterne og i småhavnene--dette personel forblev efter politiets opløsning i den udstrækning det viste sig muligt på deres pladser, idet de gik "under jorden".

Denne styrke blev organiseret og ledet af kaptajnløjtnant (kommandørkaptajn) J.Valentiner.

Da man i løbet af sommeren 1944 blev informeret om, at der fra allieret side lagdes megen vægt på, at der blev

truffet foranstaltninger til imødegåelse af tyske forsøg på ødelæggelse af danske skibe og havne - den tyske værnemagt foretog således omfattende sprængningsforberedelser i Esbjerg havn - blev der i forskellige havnebyer, såsom Aalborg, Århus, Esbjerg og København oprettet særlige havnekompanier. Et stadig voksende antal befalingsmænd fra søværnet blev knyttet til disse kompanier, der iøvrigt fuldtud indgik i de lokale modstandsstyrker og rekruteredes blandt stedkendte folk.

I København blev havneområdet udskilt som afsnit 1 under ledelse af kaptajnløjtnant (kommandørkaptajn) Ohlsson, der den 5 maj kunne mønstre ca. 3000 mand, hvoraf godt 1/5 var marinepersonel.

I de fleste mellemstore havnebyer organiseredes mindre styrker med samme formål, og det viste sig efterhånden nødvendigt at tilbagekalde marinepersonel fra Sverige, for at få fornødent egnet personel til instruktion og ledelse.

Foranlediget ved en ny henvendelse fra allieret side i november 1944 om den overordentlige vægt man fra allieret side tillagde bevarelsen af danske havne og dansk skibstonnage, blev sagen gjort til genstand for en drøftelse i K-udvalget, og det blev overdraget søværnet, som led i modstandsbevægelsen, at iværksætte yderligere foranstaltninger på dette område med fornøden underretning til udvalget.

Ved samarbejde mellem "Elverhøj", handelsministeriets søfartskontor og repræsentanter for redere og søfartens organisationer lykkedes det at gennemføre forskellige forholdsregler, navnlig i de oplagte skibe.

Således blev vagtmandskabet i en del oplagte skibe forøget og bevåbnet, mandskabet blev instrueret i at betjene søventiler med henblik på selvsenkning og i at lave fingerede havarier for at bluffe tyskerne - således blev en del materiel til fremstilling af kunstig røg fordelt.

Det anbefalede rederne at oplægge deres skibe i visse farvandsafsnit, såsom Isefjorden, hvor den gravede rende relativt nemt kunne spærres, og i Københavns havn at oplægge skibene i sydhavnen, således at en bortfjernelse kunne blokeres af broerne, hvilket som bekendt også fandt sted.

I marts 1945, da man underhånden blev underrettet om, at der fra tysk side påtænkte en beslaglæggelse af oplagt dansk tonnage, udgaves fra K-udvalget ordre til samtlige regio-

ner om at udtage og opbevare en for fremdriften uundværlig og vanskelig erstattelig maskindel.

For dels at lægge den voksende tyske skibsfart - f.eks. de store flygtningetransporter - hindringer i vejen, dels sikre egne skibe mod ødelæggelse, blev en del skibe i april 1945 overført til Sverige, hvor de endvidere var ønskelige til den danske brigades overførsel til Danmark.

Således overførtes 19 af Svitzers bjergningsentreprises bjergnings- og bugserbåde den 8 april, fyr- og vagervæsenets inspektionsskibe ARGUS og LØVENØRN den 18 april og sundlodsernes fartøjer den 21 april.

En aktion gående ud på at sænke farvandsafmærkningerne i Sundets sydlige del var kun delvis gennemført ved kapitulationen.

Som eksempel på godt samarbejde og dygtig udførelse vedlægges som bilag A Svitzer's rapport om svitzerbådernes overførelse til Sverige, med nogle tilsluttende bemærkninger.

Endelig skal nævnes et - ved forhandling med engelske myndigheder - truffet arrangement, hvorefter danske Nordsø-fiskekuttere på signal skulle søge mod Doggerbanke og derfra ved engelsk foranstaltning ledsages til engelsk havn. De nærmere praktiske foranstaltninger denne ordning vedrørende blev truffet af "den kongebå" kommandør B. Andersen.

Den maritime transporttjeneste.

Som nævnt i indledningen blev det overdraget kommandørkaptajn Bangsbøll at tilrettelægge en evakueringsorganisation, der dog efterhånden ændredes til en mere vidtfavnende transporttjeneste, særligt med Sjællands østkyst mellem Hundested og Grønsund som arbejdsområde.

I juni 1944 afholdtes på orlogskaptajn, direktør H. Bundesens kontor et møde om våbentransportproblemer med Frode Jakobsen, Ole Lippmann, Bangsbøll, Bundesen og kommandørkaptajn Lundsteen som deltagere.

Mødet affødte tanken om den senere ved statsmidler realiserede erhvervelse af et småskibsrederi.

I løbet af sommeren 1944 måtte Bangsbøll, som eftersøgt af Gestapo, evakueres til Sverige, hvorefter Bundesen overtog ledelsen af transporttjenesten.

Kommandomæssigt og administrativt henhørende under Mørch-Nordentoft (Stockholm), men iøvrigt tildelt stor selvstan-

dighed, anlagde Bangsbøll i Sverige en organisation, der i det væsentlige modsvarede den på sjællandssiden opbyggede.

Bangsbøll oprettede hovedkvarter i Malmø med 2 understationer i henholdsvis Torekorv (leder søløjtnant Stilling) og i Klakshamm (leder kaptajnløjtnant, godsøjer Hoegh-Guldberg) og assisteredes i Malmø af bl.a. fru Bangsbøll, sekretar i DDPA, frk. Thyra Christoffersen, og senere af orlogskaptajn S.G. Jørgensen. Da Bangsbøll er afgået ved døden henvises til ovennævnte vedrørende nærmere oplysninger om virksomheden på Sverigesiden.

Den 2 sep 1944 blev orlogskaptajn Bundesen arresteret af Gestapo og ledelsen af transportsektionen overgik til translatør Prom.

Der henvises iøvrigt til det som bilag B vedlagte uddrag af en af translatøren udfærdiget ret omfattende beretning om organisationens virksomhed - herunder våbentransporterne - under besættelsens sidste 8 måneder.

Det skal bemærkes, at 2 af fyr- og vagervæsenets kuttere med søkadetter som førere holdtes udrustede med det formål i yderste nødstilfælde at kunne evakuere betydningsfulde personer fra landet.

Efterretningstjenesten.

Under besættelsen indtil 29 aug 1943 havde søværnet på det efterretningsmæssige område arbejdet meget snævert sammen med hærens efterretningstjeneste, således at det i praksis virkede som en fælles tjeneste.

Denne form for samarbejde opretholdtes også efter den 29 aug 1943, ligesom søværnet derved blev holdt informeret om den militære situation i landet.

Tjenesten udvidedes og indrettedes selvsagt efter de ændrede forhold, hvilket bl.a. gav sig udslag i, at der tillige blev oprettet et maritimt centralkontor i København for at få en nøjagtig daglig status over skibsbevægelser m.v. fra sjællandske havne og da navnlig København.

Materialer videregjordes af de for efterretningstjenesten fælles kurerkanaler til den organisation, der i udlandet under ledelse af oberstløjtnant E. Nordentoft og orlogskaptajn P.A. Mørch varetog hærens og søværnets interesser, idet meget vigtige og presserende meddelelser endvidere omgående blev radiotelegraferet til England.

Nij!
 aarsværdt!

,/.

Herudover skal særlig bemærkes, at søværnet satte meget ind på at klarlægge tysk maritim forsøgsvirksomhed her ~~med~~, f.eks. den tyske marines forsøgsstation for u-både m.v. i Hørup Hav, forsøgsskydning med raketter mod Møns Klint, de tyske torpedobatterier ved Kronborg og Strib o.l..

Radiotjenesten.

Et antal marinetelegrafister (radiokvartermestre) var fordelt over landet som deltagere i den løbende radiotrafik til udlandet - således i Jylland: kvartermester Rønnelin-Møller "Saul" (søpløjtnant special), kvartermester Poul Nielsen "Moses" (kaptajnløjtnant special) og kvartermester Stotz "Noah", der blev arresteret under telegrafering og døde under afhøringerne, og på Sjælland: kvartermester Langtved, der er død efter kapitulationen.

Ovennævnte telegrafister var ansat hos ingeniør Duus-Hansen.

Endvidere deltog søværnet i etableringen af et landsomfattende radionet, beregnet til i en kampsituation at opretholde radioforbindelse mellem overledelse, regionsledelse m.fl..

For at bøde på manglen af radiomateriel afgaves i juni 1944 gennem fyr- og vagervæsenet til dette normale-leverandører en bestilling på 6 radiostationer med tilhørende aggregater. Bestillingen blev motiveret med, at materiellet skulle anvendes ved en nødvendig modernisering af radiomateriellet i fyr- og vagervæsenets skibe.

Efter at visse vanskeligheder ved materiellets erhvervelse var overvundet - jfr. fyr- og vagervæsenets som bilag C vedlagte beretning - blev materiellet ^{planmæssigt} fordelt og et antal radio-kvartermestre blev udstationeret klar til radiostationernes betjening.

Der henvises til dette afsnit vedrørende til kommandør H.J. Bahnsen, der isøvrigt samarbejdede med statsradiofonien om foranstaltninger til sikring af radiofonistationerne m.v..

Forbindelse med britisk admiralitet.

Der blev i 1944/45 korresponderet en del med det britiske admiralitet, dels om anvendelse af dansk marinepersonel i den engelske flåde, et spørgsmål, der syntes at ligge noget tungt, dels om ordningen af kommandoforhold m.v. umiddelbart ved en krigsafslutning og endelig - med politisk billigelse -

om søværnets ønsker vedrørende lån eller køb af engelsk skibsmateriel m.v. under flådens genopbygning.

Spørgsmålet om minerensning af danske farvande voldte megen bekymring og gav anledning til en del meningsudveksling med admiralitetet og medførte, at kommandørkaptajn E. Dahl i begyndelsen af 1945 sendtes til England for at forhandle om dette spørgsmål.

Den heromhandlede korrespondance formidledes almindeligvis ved orlogskaptajn Mørch (Stockholm), der i sagens anledning måtte foretage enkelte rejser til England.

I forbindelse med omtale af minestrygningen skal det anføres, at der i efteråret 1944 gennem fyr- og vagervæsenet blev afgivet bestilling til danske træskibsværfter om bygning af 6 mindre træminestrygere, under foregivende af, at de skulle anvendes af fyr- og vagervæsenet til afmærkningsarbejder.

IV. Enkelte oplysninger om kadetkorpsets deltagelse i modstandskampen.

A. Straks efter interneringens ophør blev den ældste kadetklasse, der normalt skulle have været udnævnt til søløjtnanter i sep 1943, for størstepartens vedkommende fordelt i fyr- og vagervæsenets skibe, hvor de deltog i forskellige flygtningetransporter. Fra begyndelsen af 1944 frigjordes disse "søløjtnanter" fra denne tjeneste og gik derpå ind i efterretningstjeneste, havn- og transporttjeneste eller gruppeorganisation.

Af disse blev Dahlerup og Knabe arresteret af Gestapo i 1944 og deporteret til Tyskland.

B. Vedrørende de 3 øvrige kadetklasser kan følgende oplyses:

Umiddelbart efter interneringens ophør kom en del af disse kadetter på eget initiativ i forbindelse med organisationen "Holger Danske" og deltog aktivt i organisationens virksomhed (aktionen mod B. & W.), indtil de efter en mislykket aktion i Aabenrå måtte evakueres til Sverige, hvorfra dog enkelte i 1944 vendte tilbage til Danmark.

I nov 1943 blev isvrigt det tidligere nævnte civile navigationskursus på Handelshøjskolen påbegyndt for kadetter

og aspiranter.

Kursusdeltagerne blev organiseret i "ventegrupper", men en del havde dog samtidig mere aktiv beskæftigelse.

Efter afholdelse af eksamen ud på forsommeren 1944 blev kurset ophævet af sikkerhedsmæssige grunde og hovedparten af kursusdeltagerne blev fordelt til forskellige opgaver ved orlogskaptajn Seehusen, der imidlertid i september 1944 blev anholdt af Gestapo og deporteret til Tyskland (orlogskaptajnen er død efter besættelsens ophør).

Kadetterne blev bl.a. fordelt, dels som besætning til 2 motorsejlere, beregnet til våbentransporter o.l., og til telefon, havn- og transporttjeneste og dels ved kaptajnløjtnant Wolfhagen formeret i grupper med tilslutning til "Holger Danske".

Antallet af kadetgrupper voksede efterhånden til 4, der dannede en afdeling med Wolfhagen som leder.

Grupperne deltog sammen med andre afdelinger eller alene i forskellige aktioner i løbet af vinteren 1944/45.

I februar 1945 blev Wolfhagen tillige med 3 gruppeførere (kadetterne Kock-Michelsen, Hjorth-Jensen og Pranow) arresteret af Gestapo (Kock-Michelsen blev senere dræbt under en befrielsesaktion og Hjorth-Jensen undslap ved Shell-husets bombing af R.A.F.).

Ved ledelsens arrestation mistedes kontakten med "Holger Danske", og kadetterne blev derefter fordelt til provinshavne og til efterretningstjeneste i Københavns havneområde.

Sluttelig skal det bemærkes, at det under marineministeriet henhørende fyr- og vagervæsen assisterede modstandsbevægelsen på bedste måde under daværende fyrdirektør, kommandør P. Sinding's forstående modviden og med daværende skibsinpektør, kaptajn E.M. Rasmussen som sjælen i denne særlige virksomhed, hvorom henvises til det som bilag vedlagte uddrag af fyr- og vagervæsenets beretninger.